

vers áradó lendülete, az illyési aforisztikus tömörség, a népköltészet dalos keresetlensége és balladás homálya együtt, egyszerre van jelen a József Attila-, Radnóti-parafrázisokkal és a kortársversekre felelő sorokkal. Mindez azonban nem jelent tarkaságot; a versépítkezés szerveségét a különböző motívumok, szólamok egymásra feleltetése, ellenpontosítása biztosítja. A magatartáspéldák keresésében egységbe szervező erő rejlik. A Sétalovaglás ezért is nyithat új fejezetet a költő Király László pályáján. (*Kriterion*, 1976.)

MÁRKUS BÉLA

Bajor Andor: Az éjjeliőr nem tud aludni

Mint minden vérbeli szatirikus, aki gúnyképeivel odatartotta tükrét az emberi hitványságnak és kisszerű ostobaságnak, Bajor Andor is bölcs és igaz nevetetőd. S amint a nagy szatirikusoké — az ő célja is sokkal több a megkacagtatásnál: elgondolkozásra készítet, önvizsgálatra kényszerít. Bajor korántsem az a magabiztos moralista, aki tükrét kegyes leereszkedéssel, kinyilatkoztatásképpen mutatná föl, a pozitív eszmények egyedüli ismerőjeként, fölébe emelkedve a jövő-menő emberiségnek. Nem nélkülözi az elhivatott bizonyosság tudatát, ám filozofikus humora, ironikus lírája más indíttatású: „Egyformán emberek vagyunk, ha nem is vagyunk egyforma emberek.” Ő maga is szenvedő alanya, kárvallottja és kiszolgáltatottja a korlátoltságnak, a gonosz tudatlanságnak, a Hivatalok ügymenetének. A mindennapi létet keserítő visszasságoknak, amelyek közönyből, tisztességtelenségből és tömeges méretű jellemtorzulásokból fakadnak.

A kiszolgáltatott ember egyetlen létlehetősége: a humanista helytállás eszményének megvalósítása. Bajor egyik korábbi, emlékezetes lírai novellájának hőse, Satóbbi is ezen fáradozott. S ugyanezen törekvés valósul meg Az éjjeliőr...-ben is, amely Bajor korábbi és friss terméséből vegyesen, mennyiségileg is viszonylag jelentős válogatást ad kézbe. A kilencvenkilenc rövid írás pontos műfajmeghatározása igen-csak nehéz volna; a hagyományos kispróza válfajaiból már korábban kialakult rövid epikus formák mégis egységet sugallnak változatosságukkal, amit a szerkesztés fegyvelmeztsége erősít. Bár a kötet alcíme „karcolatok”, a darabok széles skáláján több, élesen egymástól el nem különíthető típus jelölhető meg, mindenfajta model-lálás szándéka nélkül. (E típusok megkülönböztetése lényegében Bajor prózájának egészére érvényes.)

Megjelölhető mindenekelőtt a gúnykép, amely mint a legegyszerűbb forma, éle-sebb kritikai él nélküli helyzetrajz. Névtelen, s személyükben jelentéktelen alakokat mozgat a mindennapok adott helyzeteiben. (*Múzeumlátogatás turistavezetővel*, *Amit az ember főz*, *Délelőtt van etika*, *Lelkesítő bírság* stb.) E jelenetek színterei a hivatalok és az értekezletek, a bürokrácia működő gépezete; céljuk a pontatlanság, a szervezetlenség, a hozzá nem értés és a szellemi önállótlanág, a szolgálalkúség ki-figurázásán túl e jelenségek képtelenül torz és taszító voltának kiemelése. (*Helyi időszámítás*, *Sequoia*, *Aszfaltozzuk-e ki a Lóvászár teret?* stb.)

Bonyolultabb mechanizmus működik az *Akik a talponálló előtt állnak*, a remek *Hézagpótlások*, vagy az *Ecce homo sapiens* című karcolatokban, valamint több más, általános érvényű darabban. Itt reflexív kitérők szakítják meg az adott helyzetek megjelenítéseit, amelyek a valóság tapasztaltan torz jelenségeinek általánosításán keresztül vezetnek el a jelenség értelmezéséig: „... A legtöbb ember él-hal a látványért. Szeretik, ha a toronyőrnek púpja van, és az messziről látható... A szentek

lábszárcsontjait milliószor többen látták, mint amennyien követni próbálták útjaikat. Főként a látványt ragadták meg minden tanításból, és látványosan álltak melléje.” (*Ripacszkodás.*) A vázolt szituáció csak alap, amellyel a kiszemelt jelenség imitált „elfogadása”, az író magára vonatkoztatása teremt kontrasztot. Nem támad hiány a reflexív tételalkotás elmaradásával, s minél következetesebben sikerül végigjátszani az ironikus játékot, annál nagyobb lesz az ábrázolás határfoka. „... a hézagpótló anyagokat utóbb mindig ki kell kaparni és vézni. Mert rendszerint feltűnőbbek, sőt rosszabbak, mint maga a hézag. Ha jelen értekezésemmel sikerült a kérdés dialektikáját föltárnom és betapasztanom, úgy céloimat elértem. Írásomnak ugyanis hézagpótló szerepet szántam.” (*Hézagpótlás.*)

A kötet egésze kerek egység; a kiválasztott karmolatok — jelzett sokrétűségüknél fogva — mutatják Bajor Andor írásművészetének alakulását is. A már említett gúnyrajzoktól és típusvázlatoktól (*Kibicek*) a meditatív jellegű szatírákon át a monologikus vallomásokig. E vallomások a kötet legnagyobb értékei. Műfajilag az olyan fajta „lírai novellát” alkotják, amelyek Bajor Andor prózájának legmagasabb pontjai. (A kötet nyitódarabja a villoni *Koldusének a régi századokból*, a *Pótolhatatlan értékek* mellett a másik legjobb rész.)

Kimagasló értéke a kötetnek *Az útjelző* és *A jövő a számtantudósoké*. E karmolatok epikus közlésformája a lírai monológ, gondolatnyi filozofikus kitérőkkel. Részletesebb és pontosabb megközelítést igényelne a kötet jelzett *tartalmi* sokrétűsége is. Szembetűnő fontosságú a természet, amely a biztonság forrásaként van jelen az elgépiesedett és uniformizált világ ellenképeként. Bajornál a természet mindig biztonságot kínáló lehetőség az őt elhagyó ember számára.

A gyermekkor, „kitisztítva, csillogóra fényesítve két orgonabokor között” tűnik fel, „egy ragyogó üvegcserep és egy alvásra görbült kutyacsontváz” között. Másutt Mórára emlékeztető nosztalgiával és szeretettel idéződik föl (*Tökéletlen télapó*). Bajor a gyermekkor élményeivel azt a kort idézi meg, amikor még nem tartoztunk a „felnőtt emberiség bandájához”, e kor öröknek ismert értékeit teremti újjá, megközelítve ezáltal az egyetemes és valóban mindenkori értékeket.

Az éles képeket felvillantó „tükörcserepek” között azonban vannak darabok, amelyek a komikum lehetőségeit kihasználatlanul hagyják, pusztá helyzeteket írva le, vagy nehezen értelmezhető szimbólumokkal csökkentve a karmolatok sajátos kontrasztját. (*Feri bácsi esti éneke a bolháról*, *Kozmás emlék*, *Szalonnasütés.*)

Bajor alapállása a világ nyomasztó jelenségeivel szemben: küzdeni, erőnk szerint. Újabb kötetében ismét megfogalmazza a Bajor Andor-i humor filozófiájának alap-tételét: „A világ a hátamon, / de még át sem adhatom, / ember, aki belém botlasz, / tudd meg, hogy én vagyok Atlasz... *emelnem kell a világon...*” (*Kriterion*, 1976.)

CSAPODY MIKLÓS

Kismonográfia a Korunkról

BALOGH EDGÁR: ITT ÉS MOST. TANULMÁNY A RÉGI KORUNKRÓL

Örvendetesen szaporodik az immár ötvenéves *Korunkról* szóló tanulmányok, forrásművek, monográfiák sora. A műfajilag eltérő eddigi három — Gaál Gábor levelezése, Tóth Sándor Gaál Gábor-monográfiája, az ötvenéves *Korunk-antológia* — mellé most negyedikként megjelent a kolozsvári Dacia Kiadónál *Balogh Edgár Itt és most* című kismonográfiája. Az egyik legilletékesebb kapott szót a régi *Korunk*-ügyben. Úgyis mint egykori résztvevő, majd — 1957-től — egy újnak folytatója,